

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. VIII. Ratio viros bonos ad gubernationem erudiendi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

tum eligere possunt. Verum facile ista cauentur, cum primo generatim multi electores deinde ab illis pauci deliguntur, quod si etiam fors accedat, ambitio prorsus excluditur. Populus enim quinquaginta electores constituat, horum singuli alium adsciscant, ac demum fiat sortitio eorum, qui magistratum eligant.

Præsides si populo grati sunt, minus nocent, si peccent.

§. II. Rex aut senatus postquam consultauit de constituendis præsidibus, nunquam satis prouisum Reipublicæ existimet, nisi plane intellexerit, de eo populi iudicium. Raro enim populus fallitur, deinde si probat rectorem suum populus, quamuis illi multa desint, quæta est administratio. Maxime itaque hanc in partem peccant principes, cum commendatione aliorum, quosdam in precio habent, vrbibusque præficiunt, quorum avaritia, fraudes, libidinesque in vulgus nota sunt. Quæ quidem in re maximo se famæ, & regni periculo inuoluunt. Nam ita secum & populus, & prudentes loquuntur. Rex vel facinorosa, nequitiamque improbi præsidis nouit, vel ignorat. Si nouit, quid ab eo rege speremus, apud quem sceleratis tantum est patrocinium, qui nequissimos in altum tollit: si ignorat, statum, non regem habemus. Nobis eius ignorantia perire integrum non est. Quanto porro tales sint odio, tantum casus ostendit.

CAPUT VIII.

Ratio viros bonos ad gubernationem erudiendi.

Ad Magistratum erudiendi.

§. I. Quamuis alij meliore ingenio, indole, maiore prudentia nascantur, quam alij, nemo tamen nascitur artifex, doctrinâ itaque, & exercitatione ad artem artium, artem omnium dominam, hoc est, Politicam erudiendi sunt. Et quidem de doctrinâ satis à me dictum est libro de institutione. Nunc de exercitatione dicendum est.

§. 2. Cum in Republicâ sit magistratus togatus, & sagatus, simulque illi, qui vestigalia, quique iudicia tractant, in his exerceri per ordinem iuuentutem oportet. Et quidem de bellicâ exercitatione suo dicam loco. Vt in civilibus negocijs periti euadant, mature discant cognoscere Rempublicam, quod hisce consequuntur modis.

Iuuenes in Senatu sunt

§. 3. Nobilibus adolescentibus, postquam annum vicesimum exceßerint, si cum laude stipendia fecerint, aut vniuersitatibus eruditionem approbauerint, Senatusconsulto, vel principis edicto, liceat senatui interesse, in consilio principis sedere, sententiam dicere, ita tamen ut consultandi, non definiendi vim eorum iudicium habeat. Sic enim intelligent, quibus de rebus in consilio publico agatur; disputantium orationes, sapientiamque notabunt, eaque quæ proposita sunt meditantur; nec minor utilitas est in audiendis libellis supplicum, in legatorum artificiosis discursibus, quæ omnia in Concilio examinantur. Romæ quidem præcis temporibus filios Senatorum consultationi interfuisse faceta historia de polygamia testatur; nunc non est admodum in vtu. Veneta Republica magno emolumento suo tuetur. Omnibus enim Patricijs ad eundem Senatus ius est, modo annos viginti quinque habeant, nonnullis etiam singulari rogatione ante eam ætatem curia patet, modo tamen sit ætatem viginti, sunt vero in consilio magno, ut ipsi vocant, quod ajunt bis mille Senatores continere, quanquam propter eos, qui in Legationibus, vrbium ac prouinciarum gubernatione

sunt, non nisi mille sexcenti ordinarie conueniant.

§. 4. Magna etiam exercitatio est, si vel Senator illis, vel Princeps imperet, ut de rebus propositis, breuiter, & dilucide sententiam scripto explicent; maxime cum legationibus respondendum est, aut graues res proponuntur. Interdum vero auditis variorum sententijs, & mature consideratis, omnium commoda, atque incommoda exponant, suumque iudicium depromant. Nam quem admodum nemo miles veteranus censendus est; qui ordinum quocunque loco, tempore seruandorum, & redintegrandorum, feriendi, vitandique hostis cognitionem non habet; ita nunquam Senator, aut Consiliarius fuerit, qui in sua alienaque Republica, negotijsque non fuerit diu multumque versatus.

Sententiam suam explicent.

Hinc magnus ille numerus in aliorum sententiam abeuntium, non quod probent, vel intelligant; sed quia extra aliorum sensum non sapiunt, quia suo Marte nunquam sentire aut loqui didicerunt.

Cursum sanè eorum, qui ad Rempublicam adhibentur, duplicem animaduerto. Quidam scientiarum absoluta Cyclopædia, jurisprudentiæ sese dedunt, quam cum perdidicerunt, ut jam esse, aut videri Doctores possint, mox in exercitati alicujus Aduocati, Syndici, Assessoris se disciplinam, contuberniumque conferunt, ut formulas, & praxin forenses, præjudicia, experientiâ percipiant. Et illi quidem si ingenio, aut iudicio valeant, caudidici perfecti, nec inidonei iudices litium euadunt.

Litib. plures, quam Republica student.

Verum ad consilia, vel in curia Patrum Conscrip-torum, vel in Consistorio Principis danda nondum maturi sunt. Variam enim cognitionem res illa postulat, nec intra cōtrouersiarum forensium angustias includitur. Alij sunt, qui postquam modice philosophati, de formulis institutionum nonnihil gustarunt, peregrino habitu in patriam redeunt, & Rempublicam capeßunt, è quorum ruditate maxima incommoda nascuntur, auctoritatem enim habent consiliariorum, & magistratuum, ignorantiam idiotarum.

§. 5. Præcipuum in politicis rudimentum est; si Legationes legatis quocunque mittendis adjungantur Comites illi, qui aliquando partem Reipublicæ gubernaturi sunt. Nunquam facilius negociorum, hominumque natura perspicitur, nusquam maiore cura, cautioneque verba, nutusque alieni obseruantur, & proprii reguntur.

Legationes erudiendis hominibus aptissima.

Itaque si res in vniuerso vlla est, qua prudentia discitur, illa in legationibus cernitur. Olim alia mundi constitutio erat. Ibant Græci ad Regem Persarum seruata libertatis, etiam in congressu, & alloquio, dignitate. Romanorum Legati maiestate imperij tutebant. Nunc inter cognatos, amicos, amulos, diffidentes, perpetuæ legationes commeant; mentem aliorum Principum & sui interdum ignorant. Legato igitur tres quatuorue, quasi Comites & Consiliarij adjungantur, non ut eum dirigant, sed ut discant vitare scopulos, qui plurimi sunt, & latentissimi.

Prodest hoc junioribus, quia instruuntur, prodest Reipublicæ, qui ciues recipit prudentiores, nec Legatus tali vallatus comitatu præuaricari potest. Nec alia causa est, cur Romani tanta copia politices peritorum abundarint, quam perpetuæ cum legatis, magistratibusque protectiones.

Cohortes amicorum præfides comitati, instructiores redibant.

Omnibus enim magistratibus præter Legatos, tribunos, aliosque vel exercitus, vel ministros adjuncti amici, & contubernales, hoc est, Nobiles adolescentes, qui rei bellicæ, Reipublicæque cognoscendæ ergo comitabantur. Hæc amicorum co-

Ss hors

hors, seminarium erat Magistratum: quoque illustrior Proconsul, aut Proprator in prouinciam ibat, eo maiore manu nobilitatis stipabatur. Neque nunc usus ille prorsus aboleuit, gubernatores enim, & Proreges multitudinem secum trahunt, verum ad consilia publica, & res cognoscendas minus adhibentur.

Vitia si accusare liceat, compescuntur.

§. 6. Nec minimum momenti est in eo, ut iuniores ad imperium, administrationemque aliorum attendant, vel ut recte facta imitentur, vel accusent errata. Quae res saluberrima est, cum calumniandi rabies tollitur. Prisca taceamus; nostro saeculo in Germania, Gallia, Hispania, quosdam vidimus multos annos per Regum, Principumque infamiam, & cum rebellionis periculo, opes parasse, injurias prouincijs intulisse, cum tamen eorum scelera omnium in ore essent, soli Principes ignorarent.

Hic si legitima accusandi ratio fuisset, si vel oppressis loqui, vel bene sentientibus dare consilia permitteretur, non adeo diu impune nequitia exularet. Dant poenas illi quidem, sed sero, & post clades multorum.

CAPVT IX.

Visitandos esse Magistratus.

In magistratus est inquirendum.

§. 1. SI iudiciorum antiqua ratio, ac consuetudo maneret, nihil opus esset missis Legatis in Magistratus gesta inquirere. Romani Magistratus prouinciales ordinarie annuos habuerunt. Et quo tempore in dignitate permanebant, nulli fas erat nomen ejus deferre, ac cum primum prouincia decessissent multorum male factorum rei agebantur: Multi accusati, multi damnati, sed & multi absoluti sunt. Postea corruptis iudicijs, prouinciae spoliatae sunt. Hunc omnino modum reduci praestaret, si non crebra mutatio vehementer obstraret. Verum cum id fieri nunc non ita expediat hoc agendum, quo in mores inducatur annua rationum exactio, querelae populorum audiantur, injuriae vindicentur, oppressi subleuentur.

Inquisitio in magistratus.

Harum autem rerum ratio exigatur. Primo, an contra Rempublicam quicquam egerint? Si hostium duces pecunia liberauit, si eos cum posset tenere, permisit euadere, si summam Reipublicae labefactare aggressus sit, si ejus opera consilioque socij arma coepissent, ut est in lege varia. Seuerissima fuit hac de re Lex Sullana, & modum excessit proscriptionis aemula.

Præterea querere iubetur, qui intercessionem sustulerit, aut Magistratui, quo minus officio suo fungeretur, impedimento fuerit, qui exercitum e prouincia eduxerit, qui sua sponte bellum gesserit, qui exercitum sollicitauerit, qui ducibus hostium captis ignouerit, aut pecunia liberauerit, qui ducibus praedonum captis ignouerit, qui potestatem suam in administrando non defenderit. Hic mulieris testimonium accipitur, & nulla poena calumniatoribus statuitur, nulla a quaestionibus cruentis dignitas hic excipitur.

Huc pertinet, si obsides ejus jussu interciderunt, si Magistratus occisus, si milites hostium ad iuti, si prouincia Successori non est tradita, si hostibus est prodita, si in Legationibus pecunias acceperunt.

Raro tamen contingit, ut prouinciarum praesides majestatis rei sint, fere enim honoratiores sunt apud suos Principes, quam proditoris nomine esse possent apud hostes. Olim frequens erat electo nouo Im-

peratore fidem continuo mutare, & in Principem conspirare. Alia duo crimina sunt, ita visitata, ut jam in mores abierint, cum vel publicam pecuniam interuertunt, vel socios expilant. Peculatus crimen acerrime Romani vindicarunt, & sociorum injurias primo fortiter, deinde languidi, tandem neglexerunt. Quam frequens olim fuerit peculatus, hoc est, furtum publicae pecuniae, documento est, quod quaestio peculatus perpetua, & quaestio repetundarum proprio quaque praetori commissa sit. Sed tamen de peculatu plures accusati sunt, quia ararium multos habet vindices, sociorum causa facile deferitur.

Deinde multis modis pecunia socijs extorquebatur, spe, metu, dolo malo, accipiendis muneribus, vendendis sententijs, per satellitum concussiones, per publicanorum faenora. Hinc dati socijs recuperatores a Senatu. L. Calpurnius Piso rogauit, ut ei rei certus praetor statueretur, ad quem socij confugerent. Sunt verò de hisce, Leges Ceciliae, Juniae, Seruiliae, quae lege quadringentos quinquaginta viros legebat praetor. Ne verò lites extraherentur, & sociorum Legati magno incommodo Romae haerent, lege Acilia cautum fuit, ne ampliari, aut comperendinari possent. Cornelia lege additum est, ut eodem modo quaereretur, an libidinosae, superbe, crudeliter prouinciales, sociosue tractarit. Extendit etiam ad eos, ad quos pecunia peruenerit. Poena erat, ut reo damnato lis aestimaretur, & aqua ei, atque igni interdiceretur. Et ne mireris, maximus furum Julius Caesar accuratam de hac re legem tulit, in qua illa capita sunt, quorum ipse praefatus erat reus.

Leges de repetundis socijs salutaris.

Caesar sociorum spoliator de repetundis edicit.

Præter ea enim quae ante dicta sunt, haec continentur. Si quis pecuniam acciperet, quo magis, aut minus quid ex officio faceret, si ad denunciandum, aut non denunciandum testimonium, cui jus non esset. Si ob mittendum militem, vel non mittendum, ob sententiam in Senatu dicendam, ob iudicem, arbitrumue dandum, aut non dandum, si opus publicum antequam perfectum in accepta retulerit, si modum exigendi frumenti excesserit. Si rationes in prouincia apud duas ciuitates non reliquerit, & eadem totidem verbis ad ararium non retulerit, si iudicum Comes pecuniam acceperit.

Maxima

§. 2. Si inter tot leges & iudicia non deerant, potentia, si quis suis periculis praedarentur, aut seuirent, cum scirent conuictis poenas dandas, quid futurum est, ubi & longior est administratio, & nullus legum timor? Quos Scauros, Galbas, Hortensios, Plemnios, Verres, Felices, Floros ex impunitatis spe fore putemus? Tam multae tam pie leges ab Hispaniarum Regibus pro Indorum commodis constitutae sunt, sed nulla res adeo fuit efficax, quam missi in eas oras legati, & Episcopi, qui praesidium injurias coercerent. Hoc igitur statuendum est, nunquam nisi per paucissimos recte gubernandam prouinciam, nisi Proprator, aut Prorex, tam Regem timeat, quam subditi Proregem. Omnium igitur regnorum hic olim usus fuit. Et nunc quoque vlturpandus.

potentia, si nihil sit impune, felix est Respublica.

§. 3. Imperia vel sunt mediocria, vel magna, vel amplissima, de terrarum mariumque tractibus loquor. In omnibus diuersa ratio institui potest, & debet. Mediocri imperium Athenienses habuere; Ideoque cum facilis esset accessus, ex mediocri spacio, omnia iudicia maiora causasque in urbem suam attraxerunt. Ita Xenophon: *πρὸς ἀδυνατοῦς τοῖς δικαῖς.*

Videtur autem populus Atheniensis in hoc quoque, imprudenter agere, quod socios cogunt Athenas ad ius petendum nauigare. Sed opponunt ipsi, quae hinc bona populo Atheniensis uno in loco proueniant. Primum quod a Prytanis mercedem per totum causae annum dicit.

Mediocri imperium